

CHARLES L. TAYLOR & MICHAEL HUDSON, **World Handbook of Political and Social Indicators**, 2nd ed. Yale University Press, New Haven 1972, 443 s.

J. DAVID SINGER & MELVIN SMALL, **The Wages of War, 1816—1965. A Statistical Handbook**. John Wiley & Sons, New York 1972, 419 s.

ARTHUR S. BANKS, **Cross-Polity Time-Series Data**. The MIT Press. Cambridge, Mass. 1971, 300 s.

Kvantitatiivisen tutkimusotteen läpimurto kansainvälisen politiikan tutkimuksessa 1960-luvun puolivälin tienoilla on johtanut erilais-
ten data-käsikirjojen julkaisemiseen. Tosin

niiden ilmestymisessä on havaittavissa tiettyä viivettä, sillä monet niistä tulevat painosta vasta nyt, jolloin yksioikoinen kvantitatiivismi on joutunut yhä voimakkaamman kritiikin kohteeksi. Tämä viive on luonnollisesti selitettävissä sillä, että aineistopankkien — joihin tällaiset kirjat useimmiten pohjautuvat — rakentaminen vaatii toki aikansa. Datakirjojen edelläkävijänä voidaan pitää v. 1964 julkaistua *World Handbook*'in ensimmäistä versiota, joka paljolta pohjautui Karl W. Deutschin luomalle tutkimusperinteelle. *World Handbook*'in ensimmäinen painos oli jossain määrin aikaansa edellä ja sen käyttökelpoisuutta osoittavat ne useat tutkimukset, joissa tätä aineistolähdettä on käytetty hyväksi.

Kansainvälisen politiikan tutkimuksen kvantitatiivisuutta koskeva keskustelu aaltoilee edelleenkin varsin myrskyisänä, vaikkakin tietynasteista tasoittumista on tässä suhteessa havaittavissa. Datakirjat saattavat toimia tässä keskustelussa hyvinkin eräänlaisina parjatun kvantitatiivismin symboleina. Tämä asiointi on jossakin määrin epätoivottava, sillä jokainen tutkimussuunta tarvitsee kokemusperäistä ja myös määrällistä, numeroituvaa aineistoa ja tässä mielessä datakirjoilla on olemassaolon oikeutuksensa. Kvantitatiivismin kritiikissä on pidettävä huolta siitä, ettei lasta — datakirjoja — heitetä pois pesuveiden — tarpeettoman kvantitatiivismin — mukana. Samalla on kuitenkin myös havaittava se, että datakirjoilla on omat rajoituksensa, joihin palaan myöhemmin, sillä parhaimmillaankin ne pystyvät kertomaan ainoastaan osototuuden yhteiskuntien ja kansainvälisen järjestelmän luonteesta ja rakenteista.

Taylorin ja Hudsonin *World Handbook* sisältää tiedot kaikkiaan 57 muuttujasta sekä niiden keskiarvot, mediaanit, keskihajonnat ja jakautuman vinouskertoimet. Suurin osa esitetyistä muuttujista antaa tietoja kansallisista attribuuteista — poliittisesta järjestelmästä, sosiaalisesta ja taloudellisesta kehityksestä sekä poliittisista protesteista ja toimeenpanelinten vaihtuvuudesta — kun taas valtioiden kansainvälisiä suhteita kuvaavat muuttujat jäävät vähemmälle huomiolle (niitä on kaikkiaan seitsemän kappaletta). Verrattuna ensimmäiseen painokseen *World Handbook* on muuttunut aika tavalla: entisiä muuttujia on poistettu ja

uusia on tullut tilalle. Samoin on poistettu ensimmäisessä painoksessa esitetty noin 100 sivun mittainen analyysiosa — lähinnä korrelaatioanalyysijä — ja tyydytty pelkkään muuttujien esittämiseen. Lisäksi on havaittavissa muutos kansantulo- ja tuotantotekijätilastoista kohti poliittisempia muuttujia. *Handbookin* eräänä positiivisena puolena voidaan lisäksi pitää sitä, että ennen jokaisen muuttujaryhmän esittämistä on sangen laaja ja havainnollinen selvitys muuttujien taustasta, käytetyistä mittaustekniikoista sekä eräitä viitteitä niiden teoreettisesta merkityksestä.

Singerin ja Smallin sotatilastoilla on ehkä kaikkein kunniaakkain sukupuu nyt esillä olevista käsikirjoista. Ovathan saman teeman kimpussa häärineet aikaisemmin mm. Pitirim Sorokin, Quincy Wright ja Lewis Fry Richardson. Samoin ilmestyy jatkuvasti vastaaventyypisiä käsikirjoja (ks. *Wars and Revolutions: A Comprehensive List of Conflicts, Including Fatalities. Part One: 1820 to 1900*. Hoover Institution on War, Revolution and Peace, Stanford 1971, 161 ss.). Singerin ja Smallin käsikirja kytkeytyy suoranaisesti Singerin *Correlates of War*-projektiin, jossa on koottu ja analysoitu tietoja puolentoista vuosisadan ajalta paitsi sodista myös kansainvälisistä järjestöistä, sotilasliitoista, valtioiden diplomaattisesta statuksesta ja taloudellis-teollisesta kapasiteetista. 'The Wages of War' sisältää sangen hienojakoisen luokittelujärjestelmän sotien systematisoimiseksi (kaikkiaan tarkastellaan 93 sotaa). Sotia tyypitellään sangen monella tavalla ja lisäksi huomioidaan niiden kesto, intensiteetti (mukaanottamisen rajana vähintään 1000 kaatunutta) sekä kaikkien sotaan osallistuneiden valtioiden väestö ja armeijoiden yhteiskoko ennen sodan puhkeamista. Lisäksi luokittelussa on huomioitu paitsi järjestelmän kannalta keskeisten valtioiden väliset sodat, myös 'extrasystemic wars', ts. kolonisaatio- ja imperialistiset sodat. Kaiken kaikkiaan tietoja tarjotaan 16 muuttujan osalta.

Singerin ja Smallin kokoama käsikirja sisältää myös joitakin korrelaatio- ja trendianalyysijä. Nämä analyysit osoittavat mm. sen, että jos järjestelmän koko vakioidaan, niin sotien määrä on tutkittuna ajanjaksona vähenevässä, kun taas uhrien ja valtiokuukausien (= sodan kesto kuukausina \times osallistuvien

maiden määrä) kohdalla trendi on nouseva. Analyysi ulotetaan jopa kuukausiin ja vuoden aikoihin — ja tämä kaiken lisäksi kaikkien valtioiden osalta, jota voitaneen pitää täsmällisyyden liioitteluna — jolloin päädytään siihen tulokseen, että sodat aloitetaan usemmiten huhti- ja lokakuussa (positivismin kukkainen!). Sen sijaan valtiopareittain annettu tieto niiden yhteisistä sodista useiden muuttujien valossa on hyödyllistä ja sitä voidaan käyttää monin tavoin hyväksi jatkoanalyysissa sekä suhteuttaa moniin muihin muuttujiin. Tosin näiden tietojen osalta tulee keskeisesti esiin painotusongelma, sillä sotatilalla Suomen ja Australian tai Suomen ja Brasilian välillä toisen maailmansodan aikana tuskin on samaa merkitystä kuin sotatilalla Englannin kanssa, puhumattakaan Neuvostoliitosta.

Banksin kokoama käsikirja on tietoaainestonsa puolesta kaikkein laajin, sillä se sisältää tietoja 102 muuttujasta useimpien valtioiden osalta ajanjaksolta 1815—1966. Banksin esittämät muuttujat voidaan luokitella seuraaviin laajempiin ryhmiin: yleinen tausta (3 muuttujaa), poliittiset instituutiot ja niiden muutokset sekä poliittiset tapahtumat (31 muuttujaa), kaupungistuminen (10 muuttujaa), kasvatus ja sivistys (13 muuttujaa), kommunikaatio (22 muuttujaa) sekä sosiaaliset ja taloudelliset indikaattorit (23 muuttujaa). Jo nämä luvut osoittavat sen, että Banksin esittämien tietojen pohjalta on sangen helppoa rakentaa hyvinkin monenlaisia tutkimusasetelmia valtioiden ja kansainvälisen järjestelmän muutoksista, niitä voidaan käyttää myös testattaessa erilaisia kasvumalleja. Banksin käsikirjan perusrakenne on sopuoinnussa viime aikoina yhä selvemmin esiintuodun vaatimuksen kanssa siitä, etteivät yhteiskuntatieteet voi olla ahistoriallisia luonteeltaan, vaan niiden täytyy kyetä luomaan myös nykyhetken ongelmia tutkittaessa niille mielekäs historiallinen tausta (jolloin voidaan lisäksi soveltaa geneettistä selitystapaa).

Sekä Banksin että Singerin ja Smallin käsikirjat tarjoavat siis pitkittäistietoa ja ovat tältä kannalta katsottuna hyödyllisiä. Tällaisten datakirjojen ja historian/historiantutkimuksen suhde on jossakin määrin epäselvä. Singer ja Small kommentoivat omia havaintojaan seuraavasti: 'We are grateful to the army

of historians who alternately delighted us with their painstakingly gathered military statistics, and infuriated us with the Olympian disdain for the comparative and the nomothetic'. Tietynlaista konvergenssia onkin havaittavissa: kansainvälisen politiikan tutkijat suuntautuvat yhä useammin pitkittäisanalyysiin ja toisaalta on syntymässä kvantitatiivisen historian koulu-kunta. On kuitenkin epävarmaa johtaako tällainen konvergenssi mielekkääseen lopputulokseen, sillä historiantutkimus ei toki ole pelkkää kvantitatiivisten trendien kuvaamista ja niiden yhteensovittamista. Tällaiseen tutkimusotteeseen sortuminen riistää sekä historian-tutkimukselta että kansainvälisen politiikan tutkimukselta erään olennaisen piirteen: teorian rakentamisen ja luovan ajattelun. Kvantitatiivinen tieto ei voi koskaan olla enempää kuin tutkimuksen apuväline.

Toinen keskeinen ongelma liittyy erilaisiin tapahtuma- ja toimintamuuttujiin, joita esiintyy pääasiassa Banksin sekä Taylorin ja Hudsonin kokoamissa kirjoissa. Tämä ongelma on tietojen epäluotettavuus. Tämä toteamus koskee tietysti myös Singerin ja Smallin teosta, mutta toisaalta kaikki laajamittaiset sodat valtioiden välillä on helpompi rekisteröidä kuin esim. kaikki maailmassa esiintyneet hallitusten vastaiset mielenosoitukset. Osoituksena siitä, ettei ongelma on vähäinen edes sotien kohdalla, voidaan viitata siihen Singerin ja Smallin havaintoon (ss. 79—82), että neljän eri lähteen (Richardson, Sorokin, Wright sekä Singer ja Small) yksimielisyys sotien rekisteröinnistä v. 1819—1925 oli ainoastaan 12 %, ja lähdepareittain tarkasteltuna se nousi korkeimmillaankin vain 46 %. On todella syytä kysyä, kuinka tarkkaa tietoa saadaan sitten lähes kaikkia itsenäisiä valtioita koskevista toimintamuuttujista, kuten mellakoista, poliittisen väkivallan uhrien määrästä, hallituksen vaihdoksista, salamurhista, sissisodista, vallankumouksista ja 'puhdistuksista' (kaikki nämä muuttujat on poimuttu em. Banksin sekä Taylorin ja Hudsonin teoksista).

Konkreettinen kuva tilanteesta saadaan tarkastelemalla Suomessa toisen maailmansodan jälkeen esiintyneitä yleislakkoja. Banksin mukaan Suomessa esiintyi v. 1947—48 kumpakin vuonna kaksi yleislakkoa, mutta sen sijaan v. 1956 ei tällaista tapahtunut. Mella-

koita oli v. 1948 kaksi, v. 1949 yksi sekä v. 1962 samoin yksi. Toisaalta havaitsemme Taylorin ja Hudsonin käsikirjasta, että v. 1948 mellakoita oli kaksi, seuraavana vuonna viisi, v. 1960 esiintyi samoin viisi mellakkaa, v. 1966 kuusi ja seuraavana vuonna ainoastaan yksi. Jo pelkkä kahden lähteen korrelaatio-analyysi johtaisi sangen masentavaan lopputulokseen. Taylor ja Hudson ovat tosin selvittelleet toimintatilastojen reliabiliteettikysymystä sangen laajasti (ks. ss. 391—423) ja jo tämänkin vuoksi heidän aineistonsa vaikuttaa luotettavammalta kuin Banksin tiedot, joiden paikkansapitävyys ei muutamien hajatestien pohjalta vaikuta kovinkaan lupaavalta. Tähän kritiikkiin voidaan luonnollisesti vastata toteamalla, että suuriin havaintomääriin pohjautuvissa tutkimuksissa ei muutamalla harhaisella tiedolla ole kovinkaan suurta vaikutusta. Tämä tietysti pitää paikkansa, mutta ei suinkaan poista esille otettua ongelmaa, varsinkaan rajoitetumpaan havaintomäärään perustuvissa tutkimuksissa.

Vielä olennaisempi puute toimintatilastoissa, etenkin silloin, kun ne koskevat sosiaalisia konflikteja, on niiden *atomisoiva* vaikutus. Yksityiset konfliktitoimet erotetaan toisistaan ja summataan yhteen ja tätä kautta päädytään kauniiseen aikasarjaan. Tämä menettely johtaa kuitenkin siihen, että analyttisesti tärkein ilmiö, itse *konfliktimuodostuma*, jää huomiotta vailla. Pelkkien yksityisten konfliktitoimien tarkasteluun rajoittuva konfliktianalyysi vie hyvästä tahdosta huolimatta harhateille ja juuri tämäntyyppiseen erittelyyn datakirjojen välittämä aineisto houkuttelee.

Kaiken kaikkiaan edellä esitetty arvio viittaa siihen, että datakirjoissa kaikkein hyödyllisintä ja luotettavinta materiaalia sisältyy taloudellista (esim. bruttokansantuote), sosiaalista (esim. lukutaitoisuusprosentti) sekä poliittista (esim. puoluelaitoksen fragmentoitumisaste) järjestelmää instituutiona kuvaaviin muuttujiin. Useimmissa tapauksissa niiden reliabiliteetti on sangen korkea, eikä niiden kriteerien ja mittausperusteiden suhteen esiinny kovin laajaa erimielisyyttä. Myös Taylor ja Hudson ovat yrittäneet päästä tästä konsensusesta osalliseksi — 'our own view is that aggregations of armed attack events have much the same analytic utility in political

analysis as aggregate gross national products in economic analysis' (s. 59) — mutta tämä yritys ei poista sitä peruseroa, joka on edellä mainittujen sekä toimintamuuttujien välillä. Tässä suhteessa toimintamuuttujien kanssa verrannollisia ovat monet liberalismi-sosialismiuottuvuudelle sijoittuvat muuttujat. Esimerkkinä voisi mainita vaikka sellaiset liberaalimin korostamat toleranssivapaudet kuin vaalien ja lehdistön vapaus — nämä muuttujat sisältyvät Hudsonin ja Taylorin käsikirjaan — joiden määrittelyn ja operationalisoinnin osalta tuskin on mahdollisuus päästä kovin laajaan yksimielisyyteen.

Rajoituksesta mestari tunnetaan, oli sitten kysymys vaikka datakirjojen käytöstä.

Raimo Väyrynen